

Татјана МИЛОСАВЉЕВИЋ ЂУКИЋ

УДК 37.02
37.018.2

Стојан ЦЕНИЋ

- оригинални научни рад -

Педагошки факултет у Врању, Универзитет у Нишу

ПЛАНИРАЊЕ ВАСПИТНОГ РАДА У ФУНКЦИЈИ ОБЕЗБЕЂИВАЊА УСЛОВА ЗА УСПЕШНО ОСТВАРИВАЊЕ ВАСПИТНЕ ФУНКЦИЈЕ ШКОЛЕ**

Сажетак: У раду су приказани резултати истраживања које је имало за циљ да испита мишљења наставника и стручних сарадника о значају планирања васпитног рада у области наставних, ваннаставних и ванишколских активности, путем сарадње с колегама, стручним сарадницима и родитељима и кроз стручно усавршавање. Како је спроведено истраживање теоријско-емпиријског карактера, примењене су метода теоријске анализе и дескриптивна научно-истраживачка метода. Основне технике истраживања обухватају анкетање и скалирање, док је од инструмената коришћен анкетни упитник, специјално конструисан за потребе овог истраживања. Узорак сачињавају 282 испитаника, од којих је 247 наставника разредне и предметне наставе и 35 стручних сарадника (педагога и психолога) основних школа у Србији. Ради сагледавања утицаја, зависности и разлика између анализираних података, резултати добијени истраживањем обрађени су одговарајућим статистичким поступцима: фреквенције (f), проценти (%), аритметичка средина (M), стандардна девијација (SD), хи-квадрат (χ^2) тест, t -тест и једнофакторска анализа варијансе ($ANOVA$). Добијени резултати истраживања указују на значај компетенција наставника које се односе на избор принципа, метода и средстава у планирању васпитног рада, као и начина – тематски и оперативно, како би се опити циљ васпитног рада достигао у потпуности. Такође, може се нагласити да су наставници исказали спремност да у свакодневном васпитном раду с ученицима трагају за што ефикаснијим начинима планирања као предуслов у остваривању исхода васпитног рада, што имплицира стручну оспособљеност наставника као претпоставку остваривања васпитне функције школе. На основу перцепције испитаника уочавамо да исказано мишљење наставника да је дефинисање васпитних задатака наставног часа на последењем месту умањује слику начина планирања васпитног рада.

Кључне речи: васпитни рад, модели планирања, унапређивање васпитне функције школе.

* Аутор за кореспонденцију: tatjanamdj74@gmail.com

** Рад је проистекао из докторске дисертације *Васпитна функција основне школе*, Филозофски факултет, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

Уводна разматрања

У условима друштвених промена, када се говори о кризи школе и њене још увек традиционалне организације васпитно образовног рада, може се поставити питање професионалне компетенције наставника у области планирања и програмирања васпитно образовног рада. Веома често се, као један од фактора одржавања застарелих и неефикасних облика наставне праксе, наводи планирање педагошких поступака васпитног рада у конкретним наставним ситуацијама. Опсежне листе приоритетних области у оквиру плана за побољшање школе могу ослабити енергију школе. Сходно томе, препоручљиво је да се циљају два до пет приоритета у оквиру плана за унапређење школе (Handbook, 2000).

У категорији обезбеђивања услова за успешно остваривање васпитне функције школе издваја се компетентност наставника за конкретизацију циљева и задатака васпитног рада, као полазна активност у процесу планирања наставног процеса у целини и у његовом ефективнијем, квалитативнијем и ефикаснијем сагледавању из више аспеката, као и елеменат формирања основа за припрему инструмената и избор метода за евалуацију васпитног рада. Законском регулативом постављене су одредбе које се односе на принципе, циљеве и исходе васпитања и образовања у области планирања, при чему Трнавац, када је реч о циљевима у васпитном и наставном подручју, наглашава да ако говоримо о стратегији у васпитном раду мислимо на циљеве, док задаци представљају израз тактике. Програмом су одређени циљеви и задаци васпитно образовног рада као целина, а даље оперативно разрађивање циљева и задатака препуштено је наставницима као врсту слободе у креирању наставног процеса (Трнавац, 1985).

Још је немачки педагог Wolfgang Brezinka нагласио да је за успешан васпитни рад од великог значаја да учитељи свакодневно, у процесу планирања, формулишу циљеве за рад с ученицима за сваки наставни час. Такође, неопходно је јасно утврдити шта ће радити учитељи и шта ће радити ученици и како ће након завршене наставне епизоде (једног сата, једног дана, једног полугодишта, једног разреда, одређене школе) учитељи проценити да ли су ти циљеви остварени (Brezinka, 1972).

Јасно постављени циљеви реализују се кроз процес планирања. Овај процес често представља изазов у постизању циљева који су у зони недостижног или незахтевног. Надаље, то имплицира да су заинтересоване стране деморализоване и немотивисане (Kutash, J., et al., 2010). Наведено мишљење аутора обавезује наставника на заједнички рад с ученицима у избору садржаја, начина и облика васпитног конципирања активности и стварање атмосфере слободе, међусобног уважавања и сарадње.

Педагошка вредност наставних и ваннаставних активности може бити остварена ако се правилно усмере активности наставника и ученика у правцу развијања самосталности у избору различитих практичних поступања и уместо традиционалног односа гради партнерски однос између њих. Како би испунили ту своју примарну функцију, Поткоњак наводи да

у процесу планирања циљеви и задаци морају бити прецизно формулисани, логички операционализовани и конкретизовани и дати у форми појединачно постављених циљева, конкретизованих задатака, који проистичу из садржаја предмета, школе и друштва у целини. Ако васпитних циљева у наставном програму нема, онда је нелогично очекивати да заједнички рад наставника и ученика резултира било каквим мерљиво могућим васпитним исходима (Поткоњак, 2013).

Лакета, говорећи о планирању васпитног рада са становишта школске дидактике, наводи да се сваки успешан васпитно-образовни рад у настави темељи на остваривању материјалних, функционалних и васпитних задатака. Материјални задаци се односе на усвајање знања и стицање одговарајућих вештина и навика; функционални на развој психофизичких функција ученика, на развој физичких, перцептивних, мануелних, изражајних и интелектуалних способности; и васпитни на усвајање васпитних вредности из домена физичког, моралног, естетског, интелектуалног и радног васпитања (Лакета, 2009). У том смислу је планирање кључни појам и укључује бројне стратегије у креирању модела васпитног поступања наставника у наставном процесу.

Комплекс мера којима се наставник руководи у планирању можемо разумети као целовит и међусобно повезан систем циљева, садржаја, облика, метода, поступака и чинилаца васпитног рада, усмерен на целовити и аутентични развој и социјализацију ученика. „Глобални циљеви одређују магистралне правце у усмеравању васпитања и образовања, општи приступ променама у друштву, а посебни циљеви разрађују конкретна подручја реформе и промене појединих сегмената система васпитања и образовања (Матијевић, 2012: 102)“.

Професионално усавршавање и јачање компетенција наставника јесте неопходан услов у области планирања васпитног рада с ученицима, с обзиром на специфичности средине и услова у којима наставник остварује своју васпитно-образовну делатност и на методологију коју наставник може и треба да изграђује кроз сопствени систем васпитног рада с ученицима, уважавајући савремени модел васпитно-образовног рада и научне основе у остваривању укупног васпитног рада у школи. Планирање (осмишљавање), реализација и евалуација васпитног рада у школи утиче на функционисање и усавршавање васпитне функције школе (Јовановић, 2009).

Да би наставник остварио васпитни задатак, неопходно је да планира видове унапређивања назначеног процеса за реализацију васпитних активности и организацију наставе која ће му омогућити васпитни рад. Сваки наставни и васпитни процес морао би да буде испланиран у складу с компетенцијским моделом, који се односи на управљање, усавршавање и деловање, како би био актуелан и одговарао потребама савременог друштва (Сузић, 2008).

Модел планирања функционише уколико се поштују следећи принципи: а) Ако нешто није мерљиво, онда њиме не можете управљати нити побољшавати и б) Мерење мотивише. Користећи ове принципе,

модел се ослања на идеју да мерење напретка може утицати више од других подстицаја. Модел такође укључује следеће компоненте:

1. Мобилизацију промена кроз извршно руководство;
2. Превођење стратегије у оперативне термине;
3. Усклађивање организације са стратегијом;
4. Прављење стратегије за сваки посао;
5. Учинити стратегију сталним процесом (Kaplan, Miyake, 2010).

То додатно ствара услове за оснаживање стандарда у образовању и друштву и побољшање васпитне функције школе.

Како наводе Здравковић и сарадници (2014), оно шта је било и шта треба да буде увек везујемо за садашњост – интеграција времена у сврху успешног реализовања појединих претпоставки за успешан циљ. Задаци се реализују у садашњости, произашли су из прошлости, а омогућавају напредак у будућности (Здравковић, Вучковски, Стојадиновић, 2014).

Методолошки оквир истраживања

Спроведено истраживање за потребе овог рада усмерено је на испитивање мишљења наставника и стручних сарадника о значају планирања, као и о условима и начинима планирања васпитног рада које наставници најчешће примењују у наставном процесу. Оправданост разлога одређења за овај проблем налазимо у чињеници да компетентност наставника за планирање и програмирање васпитно-образовног рада представља полазну основу реализације наставних и ваннаставних активности у контексту унапређивања васпитне улоге школе. Проучавањем овог проблема, желимо да скренемо пажњу на чињеницу да школа може, планирајући различите активности васпитног рада, да обогати своју структуру и реализује различите садржаје и облике педагошког деловања како би, међу бројним факторима који утичу на васпитање младих нараштаја, унапредила своје место и улогу.

У контексту наведеног проблема, циљ истраживања подразумева сагледавање перцепције наставника и процене стручних сарадника, које се односе на активности на које се наставници највише ослањају када је у питању планирање васпитног рада и начине планирања које наставници бирају као најефикасније када је у питању васпитни рад. Један од истраживачких задатака је био да се истражи мишљење наставника и стручних сарадника о томе колико им је важно, за васпитни рад у школи, да наставник познаје услове за успешну реализацију васпитних задатака и начине планирања васпитног рада као подршку у остваривању васпитног потенцијала школе. Претпоставка је била да ће наставници препознати значај планирања у области васпитног рада, као и важност познавања услова који чине полазну основу за васпитни рад у школи, начине и врсте планирања, и да ће исказати потребу компетентности наставника у овој области.

Спроведено истраживање је теоријско-емпиријског карактера. У истраживању су коришћене метода теоријске анализе и дескриптивна

научно-истраживачка метода, а од техника истраживања анкетирање и скалирање. Од инструмената је коришћен посебно конструисан упитник у коме су испитаници на постављене тврдње одговарали путем петостепене скале процене Ликертовог типа и исказивали своја мишљења о значају и врсти планирања васпитног рада, активности на које се наставници највише ослањају у процесу планирања и о условима значајним за успешну реализацију васпитних задатака у школи. Основни узорак овог истраживања изабран је из популације наставника разредне и предметне наставе и стручних сарадника (педагога и психолога) основних школа у Србији и чине га укупно 282 испитаника (247 наставника и 35 стручних сарадника). Ради квантитативне и квалитативне анализе добијених података, структура узорка наставника је заснована на критеријуму – наставници разредне и предметне наставе, у нашем истраживању независна варијабла, тако да су, од укупног броја наставника, 102 наставника разредне и 138 наставника предметне наставе.

Ради сагледавања утицаја, зависности и разлика између анализираних података, резултати добијени истраживањем обрађени су одговарајућим статистичким поступцима: фреквенције (f), проценти (%), аритметичка средина (M), стандардна девијација (SD), хи-квадрат (χ^2) тест, t-тест и једнофакторска анализа варијансе (ANOVA). Статистичка значајност дефинисана је на нивоу вероватноће нулте хипотезе од $p \leq 0.05$ до $p < 0.01$, док је обрада података извршена је применом софтверског пакета SPSS верзија 21.

Резултати истраживања и дискусија

С обзиром на значај и значење васпитног рада у школи, у складу с постављеним истраживачким задатком и хипотезом, у односу на независну варијаблу – наставници разредне и предметне наставе, приликом дискусије резултата издвајамо мишљења испитаника код којих је утврђена значајност у мишљењу и статистичка значајност разлика у одговорима испитаника (Милосављевић Ђукић, 2016).

У Табели 1 приказани су резултати мишљења наставника о неопходним условима за успешну реализацију васпитних задатака. Разлика у фреквенцијама је статистички значајна, те је хи-квадрат тест статистички значајан на нивоу 0,01 ($\chi^2=99,10$, $df=1$, $p=0,000$). За успешну реализацију васпитних задатака у школи наставници процењују да највише може да им користе *наставни садржаји повезани са свакодневним животом* (34,4%), а затим *добро испланирани задаци наставног часа* (31,6%) и *тематски осмишљени часови одељењске заједнице* (31,6%). Резултати истраживања показују да за реализацију васпитних задатака наставници најмање процењују значај *дидактичко-методичке артикулације наставног часа* (6,1%) и *садржаје методике рада предмета* (4,9%), што нам показује да наставницима недостају знања и вештине у организацији наставног часа у функцији васпитања ученика. Овај податак указује на чињеницу да наставници увиђају значај планирања, али је организација часа од стране наставника више

окренута образовној сфери, тако да у планирању артикулације наставног часа и дефинисању задатака често изостају васпитни задаци. Посебан проблем представљају врло уопштени и недовољно операционализовани васпитни задаци наставног часа за васпитни рад наставника.

Хи-квадрат тестом испитали смо да ли постоји статистички значајна разлика између наставника разредне и наставника предметне наставе на претходно наведеном питању. Статистички значајна разлика постоји ($\chi^2=18,19$, $df=2$, $p=0,000$). Највећи број наставника разредне наставе од користи за реализацију васпитних задатака процењује *дидактичко-методичка упутства за планирање и програмирање* (57,5%), док је највећи број наставника предметне наставе проценио да су то *садржаји методике рада предмета* (66,7).

Табела 1. *Процена услова за успешну реализацију васпитних задатака од стране наставника*

	Фреквенција	Процент
Наставни садржаји повезани са свакодневним животом	85	34,4
Добро испланирани задаци наставног часа	78	31,6
Тематски осмишљени часови одељењске заједнице	78	31,6
Осмишљени разноврсни садржаји ваннаставних активности	71	28,7
Законско упутство о начину реализације садржаја предмета	63	25,5
Дидактичко-методичка упутстава за планирање и програмирање	42	17,0
Дидактичко методичка артикулација наставног часа	15	6,1
Садржаји методике рада предмета	12	4,9

$$\chi^2=99,10, df=1, p=0,000$$

Процене стручних сарадника на које активности се наставници највише ослањају када је у питању васпитни рад у школи приказане су у Табели 2. За успешну реализацију васпитних задатака у школи, по мишљењу 50% испитаника од стране стручних сарадника, наставнику највише може бити од користи *добро испланирани задаци наставног часа, тематски осмишљени часови одељењске заједнице и осмишљени разноврсни садржаји ваннаставних активности*. Активности на које се наставници најмање ослањају у васпитном раду, на основу процена стручних сарадника, јесте *дидактичко-методичка артикулација наставног часа* (22,2%), *садржаји методике рада предмета* (22,2%) и *законско упутство о начину реализације садржаја предмета* (11,1%). Ова разлика у фреквенцијама је статистички значајна, те је хи-квадрат тест статистички значајан на нивоу 0,01 ($\chi^2=298,45$, $df=1$, $p=0,000$). Можемо уочити да стручни сарадници препознају значај разноврсних садржаја ваннаставних активности као услов за успешну реализацију васпитних задатака у школи.

*Табела 2: Процена услова за успешну реализацију
васпитних задатака од стране стручних сарадника*

	Фреквенција	Процент
Добро испланирани задаци наставног часа	18	50,0
Тематски осмишљени часови одељењске заједнице	18	50,0
Осмишљени разноврсни садржаји ваннаставних активности	18	50,0
Дидактичко-методичка упутстава за планирање и програмирање	9	25,0
Наставни садржаји повезани са свакодневним животом	9	25,0
Садржаји методике рада предмета	8	22,2
Дидактичко методичка артикулација наставног часа	8	22,2
Нешто друго (без навођења шта друго)	5	13,9
Законско упутство о начину реализације садржаја предмета	4	11,1

$$\chi^2=298,45, df=1, p=0,000$$

У Табели 3 наведене су активности наставника у васпитно-образовном раду које могу бити од користи у планирању, а наставници су имали задатак да процене колико често примењују наведене активности у планирању васпитног рада. Од наведених активности васпитно-образовног рада наставници процењују да им највише од користи могу бити *размена мишљења са колегама* (M=4,60), затим *ваннаставне активности и секције* (M=4,52) и *сарадња са стручним сарадницима у школи* (педагог, психолог) (M=4,46), а најмање *сарадња са чиниоцима друштвене средине* (M=3,63). Значајно је истаћи да наставници *уважавају ванишколске активности ученика и користе их као ресурсе* (M=4,40).

Наставници на првом месту издвајају оне активности које су у директној вези с наставним активностима, а затим друге активности које се односе на васпитни рад. Овај податак није директно уочљив у табелама, али се региструје у скоровима одговора испитаника. То може да укаже на закључак да су наставничка усмерења везана за образовну страну наставног процеса, а да за активности васпитног рада у остваривању васпитних задатака наставници нису оснажени да их препознају и дефинишу у процесу планирања васпитног рада.

T-тестом за велике независне узорке испитали смо да ли постоји статистички значајна разлика између наставника предметне и наставника разредне наставе у самопроцени остваривања појединих активности. Статистички значајна разлика постоји на следећим активностима: *Размењујем мишљења с колегама; Сарађујем с породицом* и *Организујем ваннаставне активности и секције*. Наставници разредне наставе у већој мери, у односу на наставнике предметне наставе, процењују да остварују следеће активности: *Сарађујем с породицом* и *Организујем ваннаставне активности и секције*, док наставници предметне наставе *чеиће размењују мишљења с колегама*.

Табела 3: Процена остварености васпитно-образовних активности наставника у планирању васпитног рада

	N	Min	maks	M	SD
Размењујем мишљења с колегама	223	2,00	5,00	4,6009	,57532
Организујем ваннаставне активности и секције	219	1,00	5,00	4,5297	,89483
Сарађујем са стручним сарадницима у школи (педагог, психолог)	223	1,00	5,00	4,4619	,73957
Уважавам ваншколске активности ученика и користим их као ресурсе	216	2,00	5,00	4,4074	,76599
Редовно се стручно усавршавам у школи и ван ње	223	1,00	5,00	4,3722	,96354
Сарађујем с породицом	223	2,00	5,00	4,3453	,78388
Сарађујем са чиниоцима друштвене средине	223	1,00	5,00	3,6368	,88932

N-број испитаника; M-Аритметичка средина (просечна вредност варијабле у узорку); SD-Стандардна девијација (просечно одступање појединачних вредности варијабле од просека у узорку)

Процене стручних сарадника колико често наставници остварују наведене активности које им могу бити од користи у планирању васпитног рада приказане су у Табели 4. Сарадници процењују да наставници највише сарађују са стручним сарадницима у школи (педагог, психолог) (M=4,48), затим редовно организују ваннаставне активности и секције (M=4,22), потом уважавају ваншколске активности и користе их као ресурсе и редовно се стручно усавршавају у школи и ван ње (M=3,71), а најређе сарађују с породицом и чиниоцима друштвене средине (M=3,45) у планирању васпитног рада.

Табела 4: Процена стручних сарадника колико често наставници остварују наведене активности у школи од значаја у планирању васпитног рада

	N	Min	Макс	M	SD
Сарађују са стручним сарадницима у школи	35	4,00	5,00	4,4857	,50709
Организују ваннаставне активности и секције	35	4,00	5,00	4,2286	,42604
Размењују мишљења са колегама	35	3,00	5,00	3,9714	1,01419
Уважавају ваншколске активности ученика и користе их као ресурсе	35	3,00	5,00	3,7143	,82503
Редовно се стручно усавршавају у школи и ван ње	35	3,00	5,00	3,7143	,82503
Сарађују с породицом	35	3,00	5,00	3,4571	,85209
Сарађују са чиниоцима друштвене средине	35	3,00	5,00	3,4571	,85209

N-број испитаника; Мин – минимална вредност резултата на узорку, Макс – максимална вредност резултата на узорку, M-Аритметичка средина, SD-Стандардна девијација

Затим су наставници процењивали у којој мери се руководе наведеним начинима који им могу бити од користи у планирању васпитног рада с ученицима. Резултати мишљења наставника су приказани у Табели 5. На основу мишљења наставника, наведени начини планирања васпитног рада с ученицима скоро су подједнако важни и наставници потврђују да их користе. Наставници су мишљења да у највећој мери користе *различите облике рада како би створили добру атмосферу на часу* ($M=4,85$), *у планирању наставног рада руководе се циљевима и задацима васпитања* ($M=4,75$), *руководе се принципима васпитног рада у односу с ученицима у наставним и ваннаставним активностима* ($M=4,65$), *методе васпитног рада усаглашавају с методама наставе и учења при реализацији наставних садржаја* ($M=4,64$), *планирају активности ученика које су усмерене на реализацију васпитних задатака часа* ($M=4,63$), *редовно користе расположива дидактичка средства и ресурсе у функцији мотивације ученика* ($M=4,63$), *у припреми за наставни час редовно дефинишу васпитне задатке часа* ($M=4,57$).

На основу исказаног мишљења наставника, видимо да наставници трагају за што бољим начинима планирања васпитног рада с ученицима, при чему је, по њиховом мишљењу, најбитније поћи од циљева и задатака васпитања како би створили добру атмосферу на часу, одабрали облике, принципе и методе рада и активности које су усмерене на реализацију задатака васпитног рада. Оно што умањује наведену слику начина планирања васпитног рада јесте исказано мишљење наставника да је дефинисање васпитних задатака наставног часа на последњем месту.

Табела 5. *Процена начина планирања васпитног рада са ученицима од стране наставника*

	N	Min	Maks	M	SD
Користим различите облике рада како би створио/ла добру атмосферу на часу	217	4,00	5,00	4,8525	,35539
У планирању наставног рада руководим се циљевима и задацима васпитања	217	3,00	5,00	4,7512	,45421
Руководим се принципима васпитног рада у односу с ученицима у наставним и ваннаставним активностима	217	3,00	5,00	4,6544	,52298
Методе васпитног рада усаглашавам с методама наставе и учења при реализацији наставних садржаја	216	3,00	5,00	4,6481	,49771
Редовно користим расположива дидактичка средства и ресурсе у функцији мотивације ученика	217	3,00	5,00	4,6359	,52810
Планирам активности ученика које су усмерене на реализацију васпитних задатака часа	217	3,00	5,00	4,6313	,54648
У припреми за наставни час редовно дефинишем васпитне задатке часа	217	3,00	5,00	4,5760	,62729

N-број испитаника; M-Аритметичка средина (просечна вредност варијабле у узорку); SD-Стандардна девијација (просечно одступање појединачних вредности варијабле од просека у узорку)

T-тестом за велике независне узорке испитали смо да ли постоји статистички значајна разлика између наставника предметне и наставника разредне наставе на претходно наведеном питању. Статистички значајна разлика постоји на активности *Користим различите облике рада како би створио/ла добру атмосферу на часу* ($p = ,004$). Овом активношћу чешће се руководе наставници предметне наставе. Резултати мишљења наставника су приказани у Табели 5.1.

Табела 5.1: *Поређење наставника разредне и предметне наставе у начинима планирања у области васпитног рада са ученицима*

Наставник:		М	SD	t	p
У планирању наставног рада руководим се циљевима и задацима васпитања	разредне наставе	4,7889	,46191	,754	,452
	предметне наставе	4,7417	,43955		
У припреми за наставни час редовно дефинишем васпитне задатке часа	разредне наставе	4,5000	,65771	-1,617	,107
	предметне наставе	4,6417	,60524		
Планирам активности ученика које су усмерене на реализацију васпитних задатака часа	разредне наставе	4,6444	,52598	,145	,885
	предметне наставе	4,6333	,56410		
Руководим се принципима васпитног рада у односу с ученицима у наставним и ваннаставним активностима	разредне наставе	4,5222	,50230	-3,443	,001
	предметне наставе	4,7667	,51422		
Методe васпитног рада усаглашавам с методама наставе и учења при реализацији наставних садржаја	разредне наставе	4,6404	,48259	-,744	,458
	предметне наставе	4,6917	,49867		
Користим различите облике рада како би створио/ла добру атмосферу на часу	разредне наставе	4,7889	,41038	-2,916	,004
	предметне наставе	4,9250	,26450		
Редовно користим расположива дидактичка средства и ресурсе у функцији мотивације ученика	разредне наставе	4,6111	,53411	-1,104	,271
	предметне наставе	4,6917	,51524		

Сличне процене начина који могу бити наставницима од користи за планирање васпитног рада с ученицима имају и стручни сарадници, који су мишљења да у највећој мери наставници користе *различите облике рада како би створили добру атмосферу на часу* ($M=6,50$) и у планирању *наставног рада руководе се циљевима и задацима васпитања* ($M=5,67$). Најниже процењују да наставници у *припреми за наставни час редовно*

дефинишу васпитне задатке часа ($M=4,57$), при чему се процене наставника и стручних сарадника слажу у потпуности. Резултати мишљења стручних сарадника су приказани у Табели 6.

Табела 6: Процена начина планирања васпитног рада наставника с ученицима од стране стручних сарадника

	N	Min	Maks	M	SD
Користим различите облике рада како би створио/ла добру атмосферу на часу	34	1,00	40,00	6,5000	8,32029
У планирању наставног рада руководим се циљевима и задацима васпитања	34	1,00	15,00	5,6765	3,30950
Редовно користим расположива дидактичка средства и ресурсе у функцији мотивације ученика	34	1,00	40,00	4,5588	7,14012
Методe васпитног рада усаглашавам с методама наставе и учења при реализацији наставних садржаја	34	1,00	15,00	4,3235	2,70488
Руководим се принципима васпитног рада у односу с ученицима у наставним и ваннаставним активностима	33	,00	12,00	4,0303	3,23540
Планирам активности ученика које су усмерене на реализацију васпитних задатака часа	34	1,00	20,00	3,5588	3,79945
У припреми за наставни час редовно дефинишем васпитне задатке часа	32	1,00	21,00	3,3750	3,86673

N-број испитаника; *Min*-минимална вредност резултати на узорку, *Maks*-максимална вредност резултата на узорку, *M*-Аритметичка средина (просечна вредност варијабле у узорку); *SD*-Стандардна девијација

Резултати истраживања показују да 50% наставника планирање васпитног рада врши на *оперативни начин*, путем *васпитних задатака наставног часа*, затим 48,2% наставника планирање васпитног рада врши на *тематски начин* (*тематски осмишљавају час одељенског старешине*), док 1,8% наставника *не планира васпитни рад*. Одговоре испитаника приказали смо у Табели 7. Ова разлика у фреквенцијама је статистички значајна, те је хи-квадрат тест статистички значајан на нивоу 0,01 ($\chi^2=81,90$, $df=1$, $p=0,000$).

У фреквенцији испитаника која се односи на ајтем – *испитаници не планирају васпитни рад* и нису одговорили на постављено питање запажена је супротност с претходним питањем у коме су наставници исказали мишљење да трагају за што бољим начинима планирања васпитног рада како би створили добру атмосферу на часу.

Табела 7: Процене наставника на који начин планирају васпитни рад

	Фреквенција	Процент	Валидини проценат
Тематски (осмишљавајући час одељењског старешине)	107	43,3	48,2
Оперативно (путем васпитних задатака наставног часа)	111	45	50
Не планирам васпитни рад	4	1,6	1,8
Укупно (Σ)	222	89,9	100,0
<i>Недостајући подаци</i>	25	10,1	
Укупно (Σ)	247	100,0	

$$\chi^2=81,90, df=1, p=0,000$$

Хи-квадрат тестом испитали смо да ли постоји статистички значајна разлика између наставника разредне и предметне наставе у наведеном питању. Анализа је показала да статистички значајна разлика постоји ($\chi^2=21,84, df=4, p=0,000$). Највећи број наставника разредне наставе одговорио је да васпитни рад планира *оперативно путем васпитних задатака наставног часа* (42,7%), док је највећи број наставника предметне наставе одговорио да васпитни рад планира *тематски* (39,7%).

Резултати процена стручних сарадника у којој мери се наставници руководе наведеним начинима планирања васпитног рада с ученицима приказани су у *Табели 8*. Сарадници су мишљења да наставници у највећој мери планирају васпитни рад *тематски* (34,3%), затим, планирање васпитног рада наставници врше *усмеравањем ка примени знања и вештине са семинара стручног усавршавања из области васпитног рада* (34,3%), *оперативно – путем васпитних задатака наставног часа* (31,4%). Ова разлика у фреквенцијама је статистички значајна, те је хи-квадрат тест статистички значајан на нивоу 0,01 ($\chi^2=45,16, df=1, p=0,000$).

Табела 8: Процена начина планирања васпитног рада наставника од стране стручних сарадника

	Фреквенција	Процент
тематски	12	34,3
Усмеравањем ка примени знања и вештине са семинара стручног усавршавања из области васпитног рада	12	34,3
Оперативно путем васпитних задатака наставног часа	11	31,4
Укупно (Σ)	35	100,0

$$\chi^2=45,16, df=1, p=0,000$$

Досадашња анализа мишљења наставника и стручних сарадника односила се на перцепцију испитаника о успешности планирања васпитног рада од стране наставника, почевши од услова које процењују да су им од користи у васпитном раду, преко активности васпитног рада, до начина и врста планирања. На основу процентуалне заступљености одговора за

категоричка питања и просечних вредности варијабли у узорку, уз припадајућу стандардну девијацију за нумеричка питања, тестатистичке значајности тестова приказаних у табелама од 1. до 8, можемо потврдити нашу хипотезу да ће наставници препознати значај планирања у области васпитног рада, као и важност познавања услова који чине полазну основу за васпитни рад у школи, начине и врсте планирања и да ће исказати потребу компетентности наставника у овој области.

Закључна разматрања

У процени активности васпитно-образовног рада за успешну реализацију васпитних задатака, наставници сматрају да су најуспешнији у повезивању *наставних садржаја са свакодневним животом*, а најмање значајним сматрају *дидактичко-методичке артикулације наставног часа*. Највећи број испитаника, када су стручни сарадници у питању, сматра да наставницима од користи могу бити *тематски осмишљени часови одељењске заједнице, осмишљени разноврсни садржаји ваннаставних активности и добро испланирани задаци наставног часа*, за шта се определило 50% испитаника.

Међу активностима у васпитно-образовном раду које им могу бити од користи у планирању, наставници најчешће *размеђују мишљења са колегама*, а најмање *сарађују са чиниоцима друштвене средине*. Сарадници процењују да наставници највише *сарађују са стручним сарадницима у школи (педагог, психолог)* у области планирања васпитног рада, а најређе *са породицом и чиниоцима друштвене средине*.

У планирању и реализацији наставног часа у области васпитног рада с ученицима, наставници се у највећој мери руководе различитим активностима како би створили *добру атмосферу на часу, руководе се циљевима и задацима васпитања, принципима и методама васпитног рада, а најмање редовно дефинишу васпитне задатке часа*. Планирање васпитног рада врше путем *васпитних задатака наставног часа, затим тематски, осмишљавањем часова одељењског стрешине*, а запажени су и одговори наставника који се односе на исказе наставника *да не планирају васпитни рад*. Сличне процене начина који могу бити наставницима од користи за планирање васпитног рада с ученицима имају и стручни сарадници. Наиме, они сматрају да наставници у највећој мери користе *различите облике рада како би створили добру атмосферу на часу* и да се у планирању *наставног рада руководе циљевима и задацима васпитања*, а да у најмањој мери *редовно дефинишу васпитне задатке часа у припреми за наставни час*.

Статистичка анализа добијених података показује да наставници планирање васпитног рада врше *оперативно – путем васпитних задатака наставног часа и на тематски начин (осмишљавајући час одељењског старешине)*. Сарадници су мишљења да наставници планирају васпитни рад *тематски и усмеравањем ка примени знања и вештине са семинара стручног усавршавања из области васпитног рада*.

На основу резултата истраживања можемо закључити да су наставници и стручни сарадници заинтересовани за подизање квалитета и ефикасности васпитног рада у школама путем планирања васпитног рада. Запажене недостатке у овој области можемо објаснити тиме да се наставници не сматрају компетентним, на шта указује њихово мишљење да им је потребно усавршавање у области планирања васпитног рада. Из тог разлога сматрамо да се уз адекватно усавршавање наставника у области планирања васпитног рада могу постићи повољнији резултати на плану обезбеђивања услова за успешно остваривање васпитне функције школе. Такође је значајно да наставници препознају значај своје улоге и да су спремни да прихвате одговорност за васпитни рад. И на крају, институционална и академска подршка била би значајна за подстицање њиховог ангажовања, јер би им пружила самопоуздање и осећај компетентности, а допринела би и њиховом професионалном самоостварењу и стварању боље и ефикасније атмосфере за васпитни рад у школи.

Литература

1. Brezinka, W. (1972). Was sind Erziehungsziele? *Zeitschrift für Pädagogik*, (19)4.
2. Здравковић, В., Вучковски, В., Стојадиновић, А. (2014). Интегративно посматрање предмета који припадају области Музичка култура у процесу образовања будућих учитеља и васпитача. У: *Савремене тенденције у наставним и ваннаставним активностима на учитељским (педагошким факултетима), Тематски зборник* (348-355). Врање: Учитељски факултет.
3. Јовановић, Б. (2009). Конституисање и развој васпитног система школе. *Зборник радова Школа будућности - први део*, 337-356.
4. Kaplan, R. and Miyake, D. (2010). The Balanced Scorecard. *The School Administrator*, Vol. 67, No. 2, pp. 10-15. <http://www.aasa.org/SchoolAdministratorArticle.aspx?id=11784>
5. Kutash, J., et al. (2010). The School Turnaround Field Guide. *FSG Social Impact Advisors and The Wallace Foundation*, pp. 16. <https://www.wallacefoundation.org/knowledge-center/Documents/The-School-Turnaround-Field-Guide.pdf>
6. Лакета, Н. (2009). Школа данас и тенденције њеног развоја. *Зборник радова Школа будућности, први део САО*, 111-143.
7. Матијевић, М. (2012). Циљеви наставе, одгоја и учења – телеолошке, семантичке и дидактичке дилеме. *Настава и учење – циљеви, стандарди и исходи*, 101-114.
8. Милосављевић Ђукић, Т. (2016). *Васпитна функција основне школе*. Докторска дисертација.
9. Поткоњак, Н. (2013). Недопустиво је и неприхватљиво занемаривање и изостављање васпитне компоненте у стратегији развоја образовања у Србији (срос) до 2020. године. *Годишњак САО*, 5-28.
10. Сузић, Н. (2008). Модел доживотног усавршавања и напредовања наставника. *Образовање и усавршавање наставника, облици и модели*, 43-58.

11. Трнавац, Н. (1985). Проблеми васпитног рада у савременој школи. *Огледи и искуства - Васпитни рад у школи* 3, 13-39.
12. Handbook, A. (2000). School Improvement Planning. *Education Improvement Commission – Ontario Ministry of Education*, pp. 20. <http://www.edu.gov.on.ca/eng/document/reports/sihande.pdf>

Tatjana Milosavljević Đukić
Stojan Cenić

EDUCATIONAL WORK PLANNING IN THE FUNCTION OF PROVIDING THE CONDITIONS FOR SUCCESSFUL REALIZATION OF THE SCHOOL'S EDUCATIONAL FUNCTION

Summary: *Prevention and education are more closely regulated by the legal basis, but it is not a sufficient condition for achieving the school's educational function. Raising the quality of the school's educational work begins with the planning and programming of various teaching and extracurricular activities. The paper analyzes the estimates of teachers, school pedagogues and psychologists in the field of educational work planning through teaching, extracurricular and extracurricular activities, through cooperation with colleagues, school pedagogues and psychologists and parents, and through professional development. The results of the research show us the importance of teachers' competencies related to the selection of principles, methods and tools in the educational work planning, as well as ways - thematically and operatively, in order to achieve the overall goal of educational work in its entirety. Teachers expressed their willingness to pursue in their day-to-day work with students more efficient planning methods as a prerequisite for achieving the outcome of educational work, which implies teachers' professional competences as a presumption of achieving the school's educational function. What diminishes the educational work planning is the teachers' opinion that the defining lesson educational tasks is of least importance.*

Key words: *upbringing, planning models, improving the educational function of the school.*